

Kunt u zich kort voorstellen?

Ik ben geboren op 08.09.1926. Ik ben opgegroeid in Merscheid bij Vianden. Mijn naam is eigenlijk Marianne. Als kind zei ik altijd als iemand wegging: "Maia ga ook!" Vanaf dat moment was ik Maria en zo word ik overal genoemd. Mijn meisjesnaam is Meyer, nu heet ik Klemmer. Mijn vader heette Nic Meyer en kwam uit Bivels. Onze moeder heette Marguerite Weiler, later Meyer-Weiler, en zij kwam ook uit Merscheid. Mijn broer was de oudste. Hij was 21 toen alle jonge mannen werden opgeroepen. Toen kwam mijn zus, Anna Meyer, toen kwam ik en toen mijn jongste zus, Ketty Meyer. Mensen dachten altijd dat we een tweeling waren. We scheidden maar 13-14 maanden. Ze zijn nu allemaal overleden, alleen ik ben er nog.

Hoe oud was u toen de Duitse Wehrmacht Luxemburg binnenviel? Kun u zich die dag herinneren?

s' Morgens kwam onze moeder en zei: "Kinderen, sta op, het is geen leuke wereld, de 'Praisen' zijn er." We noemden de Duitsers altijd "Praisen". Het was een vrijdag. In die tijd waren er meer kerkdiensten, die we altijd bijwoonden. Tijdens de dienst voelde ik mij ziek door het lawaai van de Duitsers. De dorpen waren vol mensen. Je kon je niet voorstellen wat er zou gebeuren.

Wat veranderde er specifiek voor u en uw familie in uw dagelijks leven als gevolg van de Duitse bezetting? Bijvoorbeeld op school?

Nee, er veranderde niet veel op school. We spraken toen toch al veel Duits op school. Tijdens de oorlog mocht er geen Frans gesproken worden. We hadden een nicht uit Versailles die altijd op bezoek kwam. Door haar leerden we Frans spreken en we vonden het altijd leuk om Frans te leren.

Op 30 augustus 1942 werd in Luxemburg de gedwongen dienstplicht in de Wehrmacht ingevoerd. Kunt u zich die dag herinneren?

Ja, dat was een zeer slechte dag. Vanaf dat moment doken de jonge mannen onder. Je moet toch je petje afnemen voor deze mensen die de jonge mannen met gevaar voor eigen leven verborgen hielden. In het begin dachten ze nog dat ze de Wehrmacht in konden gaan, maar als ze echt de Wehrmacht ingingen, naar het front, zouden ze niet meer teruggaan.

Moest iemand in uw familie ook bij de Wehrmacht?

Ja, ik was toen nog jong. Mijn man was ook gedwongen gerekruteerd. De jonge mannen van de juiste leeftijd werden allemaal bij de Wehrmacht ingelijfd.

Je broer ook?

Ja, hij ook. Hij was in het naburige dorp bij een boer ondergedoken. Ik kan deze mensen niet genoeg bedanken voor wat ze met gevaar voor eigen leven voor anderen deden.

Dat betekent dat ze uw broer verborgen hebben?

Ja. Hij was ook ondergedoken bij de familie waarvan een met mijn oudste zus trouwde. Zij trouwde in Weiler bij Putscheid.

Kunt u uitleggen hoe u erachter kwam dat u gedeporteerd zou worden?

Dat hadden we altijd in ons achterhoofd. Wij kinderen misschien niet zo. Ik was geen echt kind meer, maar een tiener. Maar onze ouders dachten dat je alles zou verliezen als je werd gedeporteerd. Niemand wist of er nog iets over zou zijn als ze terugkwamen. Ze hadden hun hele leven hard gewerkt en misschien zou er bij terugkomst niets meer over zijn. Ze deden het ook voor de jonge mannen, zodat

ze terug naar huis konden komen. Als de jonge mannen niet teruggingen naar de oorlog en zich verstopten, was het duidelijk dat je gedeporteerd zou worden. Daar moest je op voorbereid zijn.

Uw vader had nog geprobeerd om u en uw zus op boerderijen te plaatsen?

Hij had deze plaatsen vooraf voor ons uitgezocht. Ik was in Bourscheid-Moulin, mijn zus op de boerderij van mijn oom. Ze dachten dat we misschien thuis konden blijven. Maar dat kon je vergeten.

Toen jullie gedeporteerd werden, waren jullie op de boerderij en jullie ouders waren thuis. Jullie kwamen toen allemaal samen in Hollerich. Dus daar zag u uw ouders weer?

Ja, ik was de laatste die ze terug vond. Ik huilde onderweg, omdat ik bang was dat ik ze niet zou vinden in Luxemburg-Stad. Maar toen kwam ik wel bij hen.

Dat betekent dat jullie allemaal in Hollerich terecht zijn gekomen?

Ja, en van daaruit werden we naar Duitsland gedeporteerd. De kant van Silezië op

En de plaats waar u was?

Wartha. Dat was een prachtig dorp met een mooie kerk waar onze mannen ook een zangkoor hadden. Er waren ook vrouwen. Wij Luxemburgers konden in de kerk diensten houden als we dat wilden. Tijdens de oorlog werd er meer gebeden dan nu. Tegenwoordig is men dat een beetje vergeten. In die tijd hadden we niets anders. Als je een beetje bad, dacht je dat je je beter zou voelen.

Hoe lang verbleef u daar?

Ik denk dat we er 22 maanden waren. Ik was bij een goede familie terechtgekomen. Ze hadden vier dochters en ik werd er heel goed verzorgd. Als ze bezoek kregen, stelde de vrouw me voor met "Dit is mijn 5e dochter". Het waren goede mensen, ze kon alleen niet goed overweg met haar man. Hij was een beetje vreemd. Hij ging altijd hamsteren, maar hield alles voor zichzelf.

Wat hebt u moeten doen tijdens uw verblijf daar?

In het begin waren we privé in de huishoudens. Toen moesten we ineens loopgraven graven. Zodat de Russen er met hun tanks in zouden rijden als ze kwamen. Mijn jongste zus was er ook bij. Ze moest takken van de bomen afzagen om de loopgraven te bedekken. Maar de Russen waren niet zo dom. Ze reden er niet in. Wij vrouwen moesten ook graven. Mevrouw Mines, nam gewoon een beetje aarde op de punt van de schop. De kampeider zei: "Mevrouw Mines, kunt u niet beter een koffielepel nemen?" zei hij toen tegen haar. Hij bedoelde het nog goed met haar. Het waren rijke mensen. Ik denk dat ze kopermijnen bezaten.

Wat moet men zich voorstellen waar u woondetijdens de deportatie?

In een groot appartementshuis, zoals hier in het bejaardentehuis. Een groot huis dat als kamp voor ons diende. Er waren veel van dit soort kampen in Duitsland.

Hebt u daar bij een familie gewoond?

Ja, sommigen hadden het goed, anderen niet. Mijn jongste zus had pech. Ze zat in een echt nazi-gezin. Ze huilde vaak, omdat ze het daar niet goed had.

Hoe was de voedselvoorziening tijdens de hervestiging? Had u altijd genoeg te eten?

We ontvingen veel pakjes van thuis. Maar ze werden allemaal geopend en doorzocht. Als er ham of iets in zat, kregen wij het niet.

Was er genoeg te eten of moest u ook honger lijden?

We hadden genoeg, maar het Duitse eten... Ze hadden zelf niet veel, dus wat moesten ze ons geven?

Uw vader kon ooit 3 dagen naar huis. Waarom was dat?

We kregen een brief, die de kampleider las, voordat hij hem aan ons gaf. Hij zei: "Als de moeder gestorven is, moet ik jullie naar de begrafenis laten gaan." Maar we hebben hem niet verteld dat het de schoonzus was. Anders had hij niet naar huis gemogen.

Dus mocht hij naar huis, omdat de kampleider dacht dat zijn moeder was overleden.

Ja, één dag voor de heenreis, één dag voor de begrafenis en één dag voor de terugreis.

Zaten u en uw ouders en broers en zussen in hetzelfde kamp in Silezië?

Wij waren in het kamp, maar onze vader zat al in een ander dorp iets verderop. Daar moest hij werken in een fabriek. Hij had daar 3 oudere dames ontmoet met wie hij goed kon opschieten en met wie hij soms kaart speelde. Anders had hij nog meer naar ons verlangd. Toen wij in de loopgraven werkten, stak mijn moeder, die nergens bang voor was, eens een paraplu op toen het regende. "Doe dat ding dicht, dat past niet bij een soldaat!" zei onze opzichter. Dus moest ze de paraplu dichtklappen en door de regen lopen. Zulke mannen, die niet ongeschikt waren voor het front, moesten op ons passen. We noemden hem altijd domme Hans.

Dus het was daar streng?

Ja, maar we hadden het nog steeds veel beter dan de mensen die in de concentratiekampen zaten.

Kunt u uw persoonlijk dagelijkse leven voor ons beschrijven? U stond 's morgens op en hoe verliep uw dag dan?

In het begin, toen ik bij mevrouw Mandel was, hoefde ik niet ver te lopen om in de winkel te werken en soms ook in het huishouden als hulp. Ze was een aardige vrouw. Ze kon niet zo goed overweg met haar man. Hij vroeg me er altijd naar, omdat hij de deportatie niet begreep. Maar ik vertelde hem niets. Hij hoefde niet alles te weten.

Had u ook vrije tijd of moest u altijd werken?

Op de Rosenkranzberg waren drie plaatsen met kruizen waar we vaak gingen wandelen. We bezochten er ook kapellen. Dat was op zondag. We mochten niet klagen, want ze martelden ons niet. Niet zoals degenen die in de concentratiekampen terecht waren gekomen. En die mevrouw Mandel was heel aardig. Een keer had ze zo'n trek in koffie dat ze me vroeg naar mijn moeder in het kamp te gaan om desnoods maar één koffieboon voor haar te halen. Maar daar had ze niet veel aan. Dus gaf mijn moeder haar koffie, zodat ze zelf een pot koffie kon zetten. In ruil daarvoor kreeg ik soms iets wat ze in de winkel had, zoals kool of sla, die we niet hadden.

U luisterde ook in het geheim naar de radio.

In het geheim, ja. Niemand mocht het weten. Het waren de vrijgezellen. Als iemand het had geweten...

Wat hebben ze gehoord?

Wat er gaande was in de wereld. Over de oorlog en zo. En wat er gaande was in Luxemburg, denk ik.

Hoorde u tijdens de deportatie dat Luxemburg bevrijd was?

Ja, dat wisten we. We luisterden ook stiekem naar de Groothertogin. "Léif Lëtzebuurger" zei ze als ze met ons sprak. Ze meldde, wanneer er iets bijzonders was gebeurd. Velen zeiden dat het makkelijk praten voor haar was Maar niemand kende het kleine Luxemburg. Het was door haar dat Luxemburg bekend werd

Speelde het geloof een belangrijke rol tijdens de oorlog en de hervestiging?

Ja. Als mensen niet hadden kunnen bidden, hadden ze niet kunnen bestaan. Bidden gaf de meesten troost en hoop. De dingen zouden zeker beter worden. Het kon zo niet doorgaan.

Kunt u ons vertellen hoe u toen werd bevrijd?

Dat was een grote vreugde in het kamp. Mensen dachten nog steeds dat het niet waar was.

Hoe kwamen de Russen? Met tanks?

Ja. Met allerlei voertuigen. We lieten ons niet veel zien. We waren bang voor ze. Degenen die iets op hun kerfstok hadden, de echte nazi's, maakten zich snel uit de voeten. Ze wisten dat het niet goed zou met ze zou aflopen.

De kampeider toch ook?

Ja, hij zei altijd tegen ons: "Je hoeft niet te geloven dat je ooit naar huis kan als de Rus komt. Als de Rus komt, worden jullie tegen de muur gezet, in de nek geschoten, klaar." We waren bang dat we nooit thuis zouden komen. Zodra de eerste Russen kwamen, ging hij met zijn 10-jarige zoon en zijn wolfshond het bos in en schoot eerst zijn zoon, toen de hond, en uiteindelijk zijn vrouw en zichzelf dood. Toen was hij vertrokken. En wij waren er nog. We hadden een gezin bij ons, de ouders waren al bejaard, toen een Rus 's nachts naar de dochter ging en haar pyjama kapot scheurde. De bejaarde ouders moesten dit aanzien. Ze zaten in het stapelbed en huilden en baden. Onze moeder wilde helpen, maar hij richtte meteen zijn pistool op haar.

Wat gebeurde er toen de Russen kwamen?

Dat gebeurde niet zo snel. Al die kampen en de concentratiekampen die bevrijd werden. Toen we echt vrij waren, hadden we wat mensen verzameld, waaronder Fransen en Engelsen die ook gevangen hadden gezeten, en speelden we dansmuziek. De Fransen konden heel goed dansen. Toen we thuiskwamen, was de jeugd aan het dansen. Een van onze neven vroeg ons waarom we zo goed konden walsen. "Ik dacht dat jullie gedeporteerd waren. Waar hebben jullie zo goed leren dansen?" We hadden het van de Fransen geleerd. De langzame wals en de tango. Na een tijdje konden de gedeporteerden naar huis. Daar hadden ze veel moeite aan besteed.

Dus dit werd georganiseerd vanuit Luxemburg?

Ja.

Hoe is deze reis naar huis verlopen?

Dat gebeurde niet allemaal tegelijk. We stopten verschillende keren, bijvoorbeeld in Speyer en Breslau. Een tijdje waren er geen treinen. Mijn oudste zus vertrok eerder dan ik en ik bleef alleen achter. Maar toen kreeg ik in Breslau een verbinding naar huis.

En thuis zag u uw broer weer?

Omdat hij geen paarden meer had, kwam hij met de ossenwagen.

Kunt u voor ons het moment beschrijven waarop uw ouders, uzelf en uw broers en zussen weer bij elkaar kwamen?

Je kon het bijna niet geloven. Onze tante had een feestmaal gekookt en vlees gebraden en we konden eindelijk weer eens iets lekkers eten.

Hoe zag uw huis eruit? Was er veel vernield?

Ons huis was niet zo verwoest als dat van onze tante, maar als je de foto's van toen bekijkt, zag het er ook vreselijk uit. Maar we konden er nog steeds in wonen. Maar er moest veel gerepareerd worden

Hebben mensen elkaar toen geholpen?

Ja, mensen hielpen elkaar, maar iedereen moest ook voor zichzelf zorgen. In sommige dorpen viel het wel mee met de schade, maar andere huizen waren volledig verwoest. Vooral in de Ösling.